

!Glas Inicijative za REKOM

4/2012

BHSC

1951-10

U medijama izjavljavaju
da je bilo mnogo ljudi
u toku

U toku je i dalje
mnoštvo ljudi
u toku

!De- varvari- zacija

Tokom našeg posljednjeg zajedničkog pada u varvarstvo i dugog prebivanja u njemu, mnogo ljudi je patilo, mnogo nevinih je stradalo i počinjeni su užasni zločini. Zato je sada potrebno puno svjesnih napora da se ljudima vrati osjećaj sigurnosti, samopoštovanje i saosjećanje.

Potrebno je, svakako, utvrditi političku odgovornost za ovaj pad u varvarstvo. Krajnje je nužno utvrditi pojedinačnu krivičnu odgovornost za sve vrste zločina. No, ništa manje neophodno je ispričati istinitu priču o našem varvarstvu.

Ne bilo kakvu priču, nego onu čija će armatura biti sastavljena od neoborivih fakata, a ne od impresija podgrijanih emocijama, nenamjernih i namjernih laži, novonastajućih i starih legendi i mitova.

U toj priči u fokusu trebaju da budu žrtve, zato što će osvjetljavanje varvarstva kroz patnje i sudbine žrtava pomoći zajednicama da intenzivnije dožive mračni historijski period u koji su bile zapale i da brže napreduju ka ponovnom otkrivanju ljudskosti i samoizlječenju.

Oni koji su bili u prilici da odlučuju o tome kako će se raspasti nekadašnja Jugoslavija odgovorni su, na različite načine, za to što se taj raspad desio kroz pad u varvarstvo. Oni koji su danas u prilici da odlučuju u nezavisnim državama na prostoru nekadašnje zajedniške države dužni su da učine najviše što mogu na devarvarizaciji tako što će u vlastita društva, ali i u odnose tih društava sa drugima, vratiti civilizovani poredak prava, pravičnosti i etičnosti.

Vraćanje toga poretka i njegova buduća trajnost zavisice i od toga kako će biti ispričana priča o varvarstvu. Zato je važno da donosioci političkih odluka u državama sa prostora

nekadašnje Jugoslavije ne shvate prvenstveno kao političku, nego kao ljudsku obavezu, oživotvorenje ideje stvaranja nezavisne komisije (REKOM) čiji će zadatak biti prikupljanje faktografije za priču o našem zajedničkom padu u varvarstvo.

Mirotvorački raspoloženi savremenici se sa žalom prisjećaju iskre nade koja se, u jednom momentu, pojavila tokom uvoda u krvave devedesete, a koja je nagovijestila mogućnost da se 'bratstvo – jedinstvo jugoslovenskih naroda i narodnosti' neće okončati nebratskom klanicom u tami balkanske krčme. Iskra koja je samo to i ostala pojavila se u Crnoj Gori, čije se tadašnje političko vođstvo nakratko priklonilo ideji mirnog razlaza i tako delegitimisalo ideju 'krnjeg jugoslovenstva'.

**Za ono što nije mogla da učini ondašnja
'zarobljena' Crna Gora, mogla bi
se iskupiti ova današnja, slobodna.
(Dragoljub Duško Vuković)**

2 Za ono što nije mogla da učini ondašnja 'zarobljena' Crna Gora, mogla bi se iskupiti ova današnja, slobodna. Iako je ideja o osnivanju REKOM-a podržana, sa manje ili više entuzijazma, na različitim institucionalnim i političkim adresama 'od Triglava do Đevdelije', u Crnoj Gori je to učinjeno od svih - i objeručke. Ta činjenica omogućava zvaničnoj Podgorici da se, bez obaveze pravdanja bilo kome kod kuće, s dobrim razlogom isprsi i onu iskru nade s početka devedesetih razgori sada tako što će na sebe preuzeti ulogu inicijatora i moderatora procesa međudržavnog dogovaranja o osnivanju REKOM-a, na način kako su to predložile organizacije i pojedinci/pojedinke okupljene u Koaliciji za REKOM, a svojim potpisima podržalo više od pola miliona ljudi iz država nastalih na prostoru nekadašnje SFRJ.

Ovakvu ulogu Crne Gore prepoznao je njen predsjednik Filip Vujanović, i to jasno stavio do znanja delegaciji Regionalnog tima javnih zagovarača Inicijative za REKOM, sa kojom je razgovarao krajem lanjske godine.

Nadajmo se, zajedno, da nećemo predugo čekati na dobre vijesti, jer ovom poslu odgađanja nema.

Dragoljub Duško Vuković, novinar, Crna Gora, član Regionalnog tima zagovarača Inicijative REKOM

AKTUELNO - NOVOSTI O REKOMU?

U Beogradu je 24.02.2012. održan sastanak Regionalnog tima javnih zagovarača Inicijative REKOM. Na sastanku su zagovarači raspravljali o institucionalizaciji Inicijative za REKOM, trenutnoj političkoj situaciji i utjecaju kojeg ona može imati na proces zagovaranja osnivanja REKOM-a. Rasprava se vodila i o postignutim uspjesima, prijedlozima, preporukama i aktivnostima za jačanje podrške za osnivanje REKOM-a.

3

Zadatak javnih zagovarača je da uvere političare u regiji da je izgradnja mira i pomirenje u regiji moguće samo ako se utvrde činjenice o ratnim zločinima i teškim kršenjima ljudskih prava i ako se sačini poimenični popis svih žrtava. U tom je kontekstu posebno naglašena važnost javnih slušanja žrtava i počinioca zločina. Javni zagovarači angažovaće se i na jačanju međunarodne podrške Inicijativi za osnivanje REKOM-a.

!Sastanak Koalicije za REKOM u Beogradu

**Nova faza zahteva nove
aktivnosti, novo mišljenje i nov
način rada. (Nataša Kandić)**

4

Završetak februara obeležio je sastanak Koalicije za REKOM, 25.2.2012. godine u Beogradu, na kome je učestvovalo 65 članova Koalicije. Na sastanku su predstavljeni rezultati istraživanja o stanju tranzicione pravde u post-jugoslovenskim zemljama, a posle toga su članovi Koalicije za REKOM tokom celog dana raspravljali o toku procesa institucionalizacije Inicijative za REKOM, kao i o „tvrdom jezgru“ Predloga Statuta REKOM-a kao obavezujućem minimumu u političkom zagovaranju Inicijative za osnivanje REKOM i predlagali nove aktivnosti za jačanje javne podrške na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, za osnivanje REKOM-a.

Istraživači i voditeljka istraživanja **Jelena Grujić** predstavili su na početku sastanka glavne nalaze istraživanja „Stanje tranzicione pravde u post-jugoslovenskim zemljama“. **Mario**

Mažić, iz Inicijative mladih za ljudska prava u Hrvatskoj, ukazao je je kako su reakcije na presudu generalima Gotovini, Markaču i Čermaku „poprilično jednoznačne“, a da u medijskom izveštavanju o presudi „nije bilo mjesta za žrtve“ – na primer, intervjuisane su porodice generala a ne porodice žrtava. **Bekim Blakaj**, iz Fonda za humanitarno pravo Kosovo, govorio je o pitanju nestalih lica na Kosovu: brojka je pre objavljivanja izveštaja Međunarodnog Komiteta Crvenog Krsta bila veća od 2000, a još uvek se spominje 1800 nestalih, iako je u međuvremenu pronađeno još 400 posmrtnih ostataka. Nažalost, identifikacija stoji u mestu već četiri godine. Zahvaljujući praksi iz juna 1999. da se

ekshumacije vrše bez prisustva vlasti, bilo je dosta pogrešnih identifikacija. **Edina Đurković**, iz udruženja „Tranziciona pravda, odgovornost i sjećanje u BiH“ izvestila je o odluci Tužilaštva za ratne zločine BiH da se prioritetni slučajevi ratnih zločina u Federaciji BiH imaju

Zahvaljujući praksi iz juna 1999. da se ekshumacije vrše bez prisustva vlasti, na Kosovu je bilo dosta pogrešnih identifikacija. (Bekim Blakaj)

procesuirati u roku od 7, a ostali u roku od 15 godina. **Dragan Jerković**, iz Centra za demokratiju i tranzicionu pravdu, istakao je kako brojne žrtve traže svoja prava sudskim putem, i to tako što tuže Republiku Srpsku. Zbog toga je Republika Srpska donela zakon o unutrašnjem dugu, kojim je ustanovljena nadoknada putem obveznica. Unija civilnih žrtava rata Kantona Sarajevo podnela je tužbu u ime 4200 žrtava. RS osporava tu tužbu na osnovu zastarelosti. **Lidija Franović**, novinarka iz Crne Gore, naglasila je da su suđenja optuženima za iseljavanje Muslimana iz Bukovice i za deportacije muslimanskih izbeglica završena oslobadajućim presudama. **Jelena Grujić** je ukazala da u Srbiji nema optužbi protiv visokorangiranih oficira, kao i da se zakonima zabranjuje iznošenje kritičkih stavova „o predmetima od javnog interesa“, što uključuje zabranu komentarisanja tekućih sudskih postupaka i prvostepenih presuda. **Igor Mekina**, iz slovenačkog *Civic Linka*, istakao je problem 25.671 „izbrisanih“ stanovnika Slovenije, koji još uvek nije rešen. Upozorio je da su državna tela tokom protekle decenije utvrdila različite brojeve „izbrisanih“ – najpre se govorilo o 18.305 ljudi, a 2009. godine je potvrđen novi broj od 25.671 izbrisanih. Apostrofirao je da slovenački državni organi još uvek nisu učinili ništa na utvrđivanju samih uzroka i posledica „brisanja“ ljudi, koje je obavljeno pre tačno 20 godina, kao ni po pitanju otklanjanja teških posledica ovog masovnog kršenja ljudskih prava.

U drugoj sesiji, o toku institucionalizacije procesa REKOM, **Daliborka Uljarević** iz crnogorskog Centra za građansko obrazovanje je konstatovala da je tema suočavanja sa prošlošću u Crnoj Gori pokrenuta zahvaljujući Inicijativi za REKOM. U diskusiji koja je usledila, **Nataša Kandić** je podsetila skup da je „tema institucionalizacije REKOM-a pravi izazov, jer se ne nude gotova rešenja“. U svetu ne postoji sličan primer konsultativnog procesa, niti ima regionalnog pristupa, saradnje i koordinacije civilnog društva na

regionalnom nivou. „Donošenje Predloga Statuta je velika lekcija o tome kako treba raditi u postkonfliktno vreme“, rekla je Nataša Kandić. No, sad se postavlja pitanje kako javnim aktivnostima izvršiti pritisak na državne zajednice kako bi preuzele proces REKOM, jer „mi ne možemo da zamenimo države“.

Da li je Koalicija za REKOM dorasla zadatku institucionalizacije? „Počeli smo sa strahom“, prisetila se Nataša Kandić – strahom da nismo dorasli organizovanju Regionalne koalicije i konsultativnog procesa – ali smo, tokom procesa, shvatili da nam je svima u interesu da države osnuju REKOM. A on nije samo interes nas koji smo članovi Koalicije: „Pitanje žrtava i ratnih zločina postaje civilizacijsko pitanje.“ Opet, ovo pitanje ne sme da se svodi na njegov humanitarni aspekt, jer je reč o žrtvama i nepravdi, što moramo čuvati od i držati izvan dnevne politike.

Državna tela Slovenije su tokom protekle decenije utvrdila različite brojeve „izbrisanih“ – prvo 18.305 ljudi, a 2009. godine novi broj od 25.671 osoba. (Igor Mekina)

6

Dimitar Anakiev, reditelj iz Slovenije i predstavnik izbrisanih, priključio se raspravi napomenom da je u Sloveniji „problem oko izbrisanih u tome da oni nisu mrtvo pitanje“. Naprotiv, izbrisani su deo političkog programa još od 1990. godine, kada je rečeno da „Slovinci moraju da se antijugoslovenski ponašaju“. U Sloveniji je i danas na vlasti partija koja aktivno zagovara antijugoslovensku politiku. **Aleksandar Todorović** iz Civilne inicijative izbrisanih je predložio: „Možda Koalicija treba da stvori jedno telo sastavljeno od ljudi koji nisu prepoznati u svojim sredinama kao borci za ljudska prava koji nerviraju vlast, i da oni zagovaraju osnivanje REKOM.“ Igor Mekina je ponudio optimističniji pogled na stvari: i u političkim partijama ima ljudi koji su se borili za ljudska prava. „Do sada nije bilo zvaničnog odgovora koji bi bio loš za nas, pa treba učiniti sve da ga ni ubuduće ne bude“, zaključio je Igor Mekina.

Aleksandar Saša Zeković, istraživač ljudskih prava u Crnoj Gori, primetio je kako je „Podgorica otvorena po pitanju suočavanja sa prošlošću jer od te teme ne zavise pobeda niti poraz na izborima“. Njegov predlog je da se pristupi pojedincima i strukturama koje su bliže narodnim masama, kao što su sportisti, muzičari ili glumci. **Dragan Pjevač**, iz Udruženja stradalih i nestalih *Suza*, govoreći iz pozicije žrtve, još jednom je uputio pohvale svima uključenima u proces REKOM. „Želim da idemo dalje“, naglasio je on: „Nemamo pravo odustati, jer proces tek sada počinje.“ U Koaliciji se mora stvoriti „pozitivno nezadovoljstvo.“

Kushtrim Koliqi, iz *Integre*, naglasio je kako se nalazimo u „najopasnijoj fazi projekta“, jer „ukoliko se institucionalizacija procesa REKOM ne dogodi uskoro, naš san pada u vodu“. Sprečava nas i svest o tome da je upravo institucionalizacija REKOM-a najteži od svih

poslova koje smo preduzeli. Ovo možemo prevazići tako što ćemo napraviti precizan akcioni plan, „brzu strategiju“. „Na Kosovu se, nažalost, već tri-četiri meseca nije čulo o REKOM-u“, upozorio je Kushtrim Koliqi.

Veljko Vičević, branitelj iz Hrvatske, izrazio je nezadovoljstvo postojećim aktivnostima Koalicije za REKOM, smatrajući da je time „suspendiran Statut Koalicije“ kao i rad tela koji rukovode Koalicijom za REKOM. „Ta tela bi trebala da vode ovaj deo, ovu fazu procesa“, naglasio je on. **Sudbin Musić**, iz Udruženja logoraša *Prijedor '92*, podsetio je kako ga je upravo ovo umrežavanje, odnosno „jugoslovenski duh“, kako ga je on nazvao, podstakao da pristupi Koaliciji i pozvao sve članice Koalicije da slobodno sugerišu planove, ali i da nezavisno konkurišu za sredstva. **Andelko Kvesić**, iz Udruženja logoraša kantona središnje Bosne, izrazio je očekivanje da će Regionalni tim zagovarača biti mnogo aktivniji, te je pozvao članove da budu u javnosti, kako bi što pre došlo do nekih pomaka u institucionalizaciji procesa REKOM, jer će do 2020. godine većina svedoka biti mrtva ili senilna.

Govoreći o aktivnostima za jačanje javne podrške za osnivanje REKOM-a na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, Nataša Kandić je apelovala na partnerske organizacije da organizuju lokalne aktivnosti. Takođe je informisala članove Koalicije da će se bilten !Glas tematski proširiti kako bi obuhvatio i druge instrumente tranzicione pravde kakva su, na primer, krivična suđenja za ratne zločine. Na taj način će !Glas Inicijative REKOM postati jedinstvena informacijska platforma za prikupljanje i širenje teorije i prakse tranzicione pravde.

Zoran Kosić iz Udruženja boraca ratova od 90-tih Opštine Kikinda, upoznao je učesnike sa projektom sa kojim je konkurisao u Ministarstvu rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srbije, a koji ima za cilj da se u Vojvodini podigne svest o marginalizovanim grupama kao što su Romi, Jevreji, podunavske Švabe, ali i osobe sa invaliditetom. One mogu da pruže veliku podršku procesu REKOM i neka od romskih udruženja će pristupiti REKOM-u.

U medijskom izveštavanju o presudi generalima Gotovini, Markaču i Čermaku nije bilo mesta za žrtve – intervjuisane su porodice generala a ne porodice žrtava. (Mario Mažić)

Marinko Đurić iz Udruženja porodica kidnapovanih i ubijenih na KiM je mišljenja da se tema svedočenja iscrpela – „izgubila se oštrica“. Njegovo udruženje ima problem da ubedi preživle da svedoče: mnogi od njih se plaše posledica takvog čina. Stoga treba napraviti program podrške. Prema njegovim informacijama, stradalo je oko 40 ljudi koji su bili potencijalni svedoci. Shodno tome, jedna od bitnih inicijativa RTZ-a trebala bi da bude zaštita svedoka.

Goran Taleski iz Mirovne akcije je predložio da njegova organizacija pripremi regionalni skup Koalicije u Makedoniji, i obećao da će konkretan plan o tome izneti do kraja marta.

Mevludin Lupić iz Udruženja porodica zarobljenih i nestalih lica općine Zvornik, predložio je sastanak Koalicije za REKOM i nedavno formiranog Odbora za regionalne koordinacije udruženja žrtava i porodica žrtava iz regiona.

Eugen Jakovčić iz *Documente*, saopštio je kako je goruće pitanje za tu nevladinu organizaciju u ovom trenutku otpis troškova parničnih suđenja na osnovu tužbi porodica žrtava ratnih zločina protiv Republike Hrvatske za naknade štete. Proces javnog zagovaranja u Hrvatskoj će biti veoma težak, jer je sadašnja hrvatska vlada još u toku predizborne kampanje pokazala nerazumevanje za Inicijativu REKOM. Mario Mažić je upoznao učesnike skupa sa planom aktivnosti Inicijative mladih za ljudska prava u Srbiji i Hrvatskoj za povećanje javne podrške procesu REKOM. Reč je o javnim akcijama na kojima će sudelovati mladi iz regiona, u najmanje 10 gradova u regionu na značajne datume i uoči sastanaka političara iz regije, kako bi se koristila povećana medijska pažnja, ali i skrenula pažnja tih političara na proces REKOM.

U raspravi o „tvrdom jezgru“ Predloga Statuta, učesnici su se složili sa predlogom zaključka profesora Žarka Puhovskog da je usvojeni Predlog Statuta REKOM, koji je usvojila Koalicija za REKOM 26.03.2012. godine, platforma za političko zagovaranje Inicijative REKOM.

U četvrtom delu sastanka, **Marijana Toma** je informisala Koaliciju o novoj komisiji za istinu formiranoj u Brazilu. Tadašnji brazilski predsednik je 1995. godine uputio izvinjenje žrtvama terora, ali je propustio da formira komisiju. Dokumentacija vezana za kršenja ljudskih prava je u Brazilu donedavno nosila oznaku „strogo poverljivo“. Tek je nova predsednica **Dilma Rousseff**, i sama žrtva torture, potpisala Zakon o slobodnom pristupu informacijama i Zakon o formiranju komisije za istinu. *Comissão Nacional da Verdade* je trenutno u osnivanju i liči na sve dosadašnje latinoameričke komisije. Jedan od ciljeva ove nove komisije je „promocija rekonstrukcije istorije“, što je bolna tačka za Brazil u kojem se istorija prećutkuje čak i u školskim udžbenicima.

!Bliža saradnja regiona – trilateralni samit na Jahorini

Lideri Srbije, Hrvatske i BiH, **Boris Tadić**, **Ivo Josipović**, **Željko Komšić**, **Nebojša Radmanović** i **Bakir Izetbegović**, susreli su se na drugom neformalnom sastanku o saradnji tri zemlje, održanom na Jahorini 3.2.2012.

Lideri Srbije i Hrvatske su se založili da se ratnim zločincima sudi prema mestu prebivališta, a Predsedništvo BiH se nije saglasilo po tom pitanju. Ivo Josipović je takođe predložio da se procesuiranje odgovornih za ratne zločine olakša međunarodnim sporazumom, i naglasio kako je zajednička želja da se ratni zločini procesuiraju mnogo efikasnije, bez politizacije. Po njegovom mišljenju, Zakon o ništavosti optužnica za ratne zločine protiv hrvatskih državljana koje su podignute u Srbiji je neustavan, a međunarodni sporazum bi mnogo efikasnije rešio takve probleme. „Predsednik Tadić i ja podstaci ćemo naše vlade da potpišu bilateralni sporazum“, izjavio je Ivo Josipović, dodajući da će se na taj način „brže rešavati pitanja u vezi sa ratnim sukobima, prvenstveno pitanje nestalih.“

Kancelarija predsednika Josipovića je obrazložila ovu inicijativu trima razlozima. Prvi je pravno ojačavanje dosadašnje tehničke saradnje na progonima ratnih zločina, koju su uspostavili državni tužioci u regionu, jednim obavezujućim sporazumom. Progon ratnih zločinaca, prema tome, više ne bi zavisio od dobre volje tužilaštava. Drugo, optužnice bi imale mnogo veću, međudržavnu snagu, jer bi bile iznad prava pojedinačnih država. Najzad, sporazum bi formalno utvrdio nadležnost države čiji je pripadnik počinio ratni zločin, kao i one države u kojoj optuženi prebiva – procesi bi se vodili u državi prebivališta optuženog. U praksi, takav sporazum bi sprečio da dođe do slučaja Tihomira Purde – hrvatskom državljaninu koji se sumnjiči za ratne zločine počinjene u Srbiji ili BiH bi se moglo suditi samo u Hrvatskoj, a svi potrebni dokumenti i dokazi bi se odmah morali dostaviti hrvatskom sudstvu. **Vesna Teršelić**, direktorka „Documente“, ocenila je da je inicijativa pokrenuta u pravom smeru: „Sada je otvoreno pitanje koliko za to ima političke

volje, ali je krajnje vrijeme za procesuiranje ratnih zločina više od 20 godina poslije početka ratova.“ **Dženana Karup Druško** je uverena da prijedlog hrvatskog predsjednika Ive Josipovića da se napravi međunarodni sporazum kojim bi se ratnim zločincima sudilo u zemljama prebivališta ne donosi ništa novo, jer i do sada je svaka država sudila svojim građanima optuženim za ratne zločine iz prostog razloga što ustav svake zemlje štiti svoje građane i ne dozvoljava njihovo izručenje. „U tom smislu u tom prijedlogu nema ništa novo i nije mi jasna sva medijska pompa oko toga. Druga je stvar ako bi se tim sporazumima obuhvatili i osumnjičeni za ratne zločine koji pobjegnu u drugu zemlju i iako nemaju njeno državljanstvo ona ih štiti, no koliko znam to nije u prijedlogu predsjednika Josipovića. Svaku inicijativu koja ide u pravcu procesuiranja ratnih zločina i međudržavne suradnje u tom pogledu svakako treba pozdraviti i podržati, jer je to neophodno za napredak u regionu, ali u ovom slučaju ne vidim ništa novo što bi i donijelo taj neophodni napredak. Puno bi bitnije bilo da se postignu dogovori oko razmjene dokumentacije, odnosno dokaza, odustajanja od paralelnih istraga i procesa koji imaju politički predznak. Nažalost, sudeći po onome što se dešava u praksi i u Srbiji, i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, još uvijek smo daleko od toga“, ocenjuje Dženana Karup Druško.

10

!„Kulturom
sećanja
protiv
zaborava“ –
u Pančevu o
REKOM-u

Posle presude Geringu, podrška nacizmu je u zapadnoj Nemačkoj porasla na 60 odsto, i pored svih užasa poratnog vremena. (Marijana Toma)

Tribina „Kulturom sećanja protiv zaborava“, u okviru koje su prikazani filmovi „5 godina – prošlost za budućnost“ Marka Cvejića i Lazara Stojanovića i „Pogled umjetnika na prošlost“ Dina Mustafića održana je u Pančevu, 6.2.2012. U organizaciji Građanske akcije Pančevo, prisutni su mogli da razmene mišljenja sa Marijanom Tomom, ekspertkinjom za tranzicionu pravdu, Lazarom Stojanovićem, filmskim i pozorišnim rediteljem, studentom Filipom

Milenkovićem i Ljiljom Spasić iz Građanske akcije Pančevo.

Nakon projekcije filmova, **Marijana Toma** se najpre osvrnula na nepostojeću kulturu sećanja u regionu bivše Jugoslavije: posle bilo kojeg sukoba, niko nije našao za shodno da napravi konačan i objektivan spisak žrtava.

Razmišljajući o vladajućoj ideologiji u Srbiji, **Lazar Stojanović** je objasnio kako su elite u bogatijim društvima otpornije na političke promene, jer bogati ljudi ne moraju da slede zvanične državne programe.

Filip Milenković je sa prisutnima podelio razmišljanja na koja ga je navela poseta Vukovaru od prošlog decembra, u organizaciji Koalicije za REKOM: žrtva izgleda drugačije kada se sa njom sretnemo oči u oči ili kada je prikažemo imenom i prezimenom. **Ljilja Spasić** se usredsredila na individualnu potrebu, koju svi poznajemo, da se postane deo procesa REKOM. Šteta je što tu potrebu za suočavanjem sa prošlošću zvanična politika još uvek ne prepoznaje, jer to i dovodi do situacije da „na ovim prostorima već dvadeset godina uspešno simuliramo život“, konstatovala je ona.

„Često se tešim Nemačkom“, zaključila je Marijana Toma. Suočavanje sa prošlošću je u toj zemlji bio bolan i dugačak proces, koji je često nazadovao. Posle presude Geringu, podrška nacizmu je u zapadnoj Nemačkoj porasla na 60 odsto, i pored svih užasa poratnog vremena. Napori na denacifikaciji su doneli jako malo stvarnog napretka, a Adenauerov plan za reparacije Izraelu javnost je ignorisala. Posebno bolan slučaj su suđenja komandantima logora u šezdesetim: na tim suđenjima, optuženi su ulazili na glavni ulaz, a žrtve koje su svedočile su morale biti uvođene na zadnja vrata zgrade suda. Tek u osamdesetim godinama prošlog veka, zahvaljujući podršci medija, počinje otvoreni razgovor o prošlosti: kada su u udarnim terminima, oko osam sati uveče, na zapadnonemačkim TV stanicama krenule emisije o holokaustu, počele su prve ozbiljne diskusije o odgovornosti.

11

RK MARIBOR BRANIK

Na rukometnoj utakmici, koja je održana 11. februara u Mariboru između kluba »Gradačac« iz BiH i domaćeg tima »Branik«, dogodio se nezapamćen incident kada je grupa slovenačkih navijača svoju ekipu bodrila a protivničku pokušala da demoralise izvikivanjem parola »nož, žica, Srebrenica«. Sportski funkcioneri i javne ličnosti u Sloveniji odmah su osudili rečeno ponašanje kao sramotno i nedopustivo.

12

Slovenački mediji su se kritički osvrnuli na pojavu »vređanja žrtava genocida«, kako je, između ostalih, ocenio nedeljnik »Reporter«. Na incident se oštro odazvao i poslanik u Evropskom parlamentu **Jelko Kacin**. Rukometni klub »Maribor Branik« uputio je javnosti posle nekoliko dana i zvanično izvinjenje zbog ponašanja dela svojih navijača.

Celu utakmicu je pratilo oko 400 navijača, od toga oko 50 iz Bosne, dok je u grupi od 350 domaćih navijača, za incident odgovorno njih 10.

»Sve dok će postojati Rukometni klub Maribor Branik, ovi momci neće imati više pristup takmičenjima«, rekao je direktor kluba **Andrej Bauman**. Izrazio je uverenje da bi svima koji su bili uključeni u incident trebalo zabraniti ulazak na sve sportske priredbe. On smatra da »Branik« ipak neće biti kažnjen od strane Evropskog rukometnog saveza, jer je odmah posle incidenta utakmica prekinuta, a izgređnici izbačeni iz sportske dvorane.

Reagovala je i slovenačka policija. Novčano je oglobila dvojicu navijača, ali je potom skandiranje navijača okvalifikovano kao kažnjiva radnja za koju je zaprećena i kazna zatvora do dve godine.

Oglasila se i slovenačka ombudsmanka **Zdenka Čebašek Travnik**, koja je upozorila da Slovenija ni ubuduće neće biti pošteđena sličnih incidenata ako se bude suviše blago reagovalo prilikom takvih događaja. Istakla je da je »upotreba stradanja jednog celog naroda u neprijateljskom govoru - nešto najnakaradnije što se može desiti u javnom prostoru«. Podsetila je da je sadašnje pravno uređenje u Sloveniji neprimereno ne samo zbog niskih kazni, koje počinioćima prete za ovakve i slične delikte, nego i zato jer su slični slučajevi u prošlosti retko zaključeni presudama.

!Australija se seća žrtava iz Srebrenice

U spomen na žrtve, jedanaesti jul će se u Australiji slaviti kao Dan sećanja na Srebrenicu.

Parlament Australije je na svom redovnom zasjedanju 16.02.2012. usvojio Rezoluciju o Srebrenici kojom potvrđuje odluku Haškog suda o genocidu počinjenom nad stanovništvom te enklave. Raspravljajući o tački 16 dnevnog reda, „Sećanje na Srebrenicu“, Parlament je zaključio da su vojska i policija Republike Srpske „ubile preko 7000 bošnjačkih Muslimana po zauzimanju Srebrenice u julu 1995“, kao i da su „sva pogubljenja bila sistematski

usmerena na bošnjačke Muslimane sposobne za služenje vojnog roka, bez obzira da li su bili civili ili vojnici“. Zaključak Parlamenta je kako su ova pogubljenja „bila akt genocida, koji su počinili pripadnici Vojske Republike Srpske u i oko Srebrenice u okvirnom periodu 13-19.07.1995“. U spomen na žrtve, jedanaesti jul će se u Australiji slaviti kao Dan sećanja na Srebrenicu.

INTERVJU

**!Urša Raukar:
„Prije svega
moramo priznati
vlastite
grijehe“**

14

Urša Raukar je zagrebačka glumica i poznata aktivistkinja, članica ansambla Zagrebačkog kazališta mladih. U dvadeset godina u Zagrebačkom kazalištu mladih odigrala je šezdesetak uloga, od malih epizodnih do glavnih. Suradivala je s Paolom Magellijem, Christianom Colinom, Januszom Kicom, Vitom Tauferom, Ivicom Kunčevićem, Vasilijem Senjinom i mnogim drugim režiserima. Snima radio drame, a povremeno i televizijske. Kako sama kaže o sebi: “Prvenstveno sam kazališna glumica, vjerna Zagrebačkom kazalištu mladih, u kojem živim svoj profesionalni život u vrhunskom ansamblu, koji je stalni poticaj za daljnji rad i traženje.” U razgovoru za !Glas je objasnila svoje mišljenje o inicijativi za REKOM.

Da se nakon 1945. dogodilo objektivno suočavanje s prošlošću, duboko vjerujem da se ratovi na području bivše Jugoslavije ne bi dogodili. (Urša Raukar)

Jedna ste od umjetnica koja Inicijativu za REKOM podupire od njena nastanka. Što za vas predstavlja suočavanje s prošlošću?

Suočavanje s prošlošću je sasvim sigurno nešto što je važno, a svi mi znamo i zašto. Tu činjenicu je bitno iznova ponavljati jer da se nakon 1945. dogodilo objektivno suočavanje s

prošlošću, duboko vjerujem da se ratovi na području bivše Jugoslavije ne bi dogodili. Postoje mnogi koji zazivaju suočavanje s prošlošću i tisuću puta smo čuli 'ne ponovilo se', no i dalje smo svjedoci toga da se strašne stvari i dalje događaju. Kao društvo očito nismo dovoljno učinili da se to ne bi ponovilo. Suočavanje s prošlošću stoga zazivam kao djelatnost, odnosno kao doprinos svakog od nas kao pojedinaca da prije svega budemo spremni priznati vlastite grijehe.

Kakve reperkusije ima suočavanje s prošlošću na današnje vrijeme i zašto je taj proces važan za ovdašnje prostore?

Svjedoci smo da se u svakoj predizbornoj kampanji koriste argumenti iz ratova i bude se nacionalistički osjećaji birača ne bi li određena politička opcija na valu nacionalizma i neraščišćenih emocija osvojila vlast. Živimo vrlo teško i naša gola egzistencija je ugrožena do te mjere da ljudi preko noći ostaju bez posla, a kako ljudi ne bi slučajno pomislili na nesposobnost svojih vlada, onda im se baca kost iracionalne nacionalne ugroženosti koja će ih privremeno "zabaviti" samo da ne misle na to da ih se svakodnevno krade, vara i laže.

Spomenuli ste nacionalizam i malobrojne, ali i moćne grupe koje na sve načine manipuliraju činjenicama. Kako komentirate njihov argument da je još prerano da bi se krenulo s raščišćavanjem posljedica ratova?

Nikad ne može biti prerano, može biti samo prekasno. Što prije počnemo raščišćavati, to ćemo prije biti spremni ući u fazu mirnog i argumentiranog razgovora, a to je baza na kojoj može doći do definitivnog suočavanja s prošlošću. Kroz ovaj svoj mali život često sam slušala kako prvo trebamo krenuti od priznavanja vlastitih grešaka, no na kraju bi uvijek ispalo da je zapravo ona druga strana koja to treba učiniti. Meni je uvijek bilo važno da radim na sređivanju onoga što ne valja u meni ili u mojoj okolini, a stvar je druge strane što će oni raditi u svom okruženju.

Koliko je kazalište kao metoda učinkovita u suočavanju s prošlošću?

Smatram da kazalište ima iscjeliteljsku, katarzičnu ulogu. No trebamo težiti tome da se takvi procesi ne događaju u zatvorenim grupacijama. Kazalište tome sigurno može pripomoći, no mislim da treba i druge medije podignuti na tu razinu i da je potrebno upotrijebiti sve načine da se prije svega mi u bazi raščistimo, a da onda napravimo i pritisak na političare te reagiramo na svaki mogući nagovještaj ponavljanja te situacije.

Kakva bi u svemu tome trebala biti uloga javnih osoba?

Ne želim nikoga prozivati, ali ipak mislim da ljudi koji se bave javnim poslom imaju dužnost reagirati i osvijestiti zajednicu u kojoj žive i rade i da je takav razgovor nužno potreban.

Živimo u zemlji u kojoj već desetljećima vlada tišina i možemo govoriti da je za to zaslužan prijašnji sistem, no žao mi je što ni akademska zajednica još uvijek ne reagira iako ima autoritet koji sa sobom nosi dužnosti i obaveze. Nadam se da će se ta tišina što prije prekinuti jer jedino još to može spasiti moral koji se u ovoj zemlji pretvorio u prah i pepeo.

Koliko je prema vašem mišljenju važna suradnja javnih osoba i organizacija civilnog društva?

Živimo u vremenu u kojem narod voli zvijezde, pa ako ljudi vide da zvijezda zastupa neku ideju, zainteresirat će se za nju pa makar i u onom najbanalnijem smislu dobivanja osnovnih informacija. Stoga je suradnja javnih osoba i civilnog života neophodna već na tom nivou.

Možemo li tvrditi da je ta suradnja pridonijela demokratizaciji našeg društva?

Sasvim sigurno je da je ta zajednička energija utjecala na to da se stvari počnu pomicati s mrtve točke. Našom sinergijom i dalje trebamo drmati uspavanu svijest i raditi na tome da ljudi napokon shvate da moraju misliti svojom glavom i da ne moraju slušati sve ono što im se govori s političkih visina. Kada bih pogledala unatrag na sve akcije u kojima sam sudjelovala, većina njih je u banalnom rezultatu izgubila. Sigurna sam da nije bilo svega toga da danas ne bismo bili tu gdje jesmo jer nakon petnaest godina ipak možemo razgovarati i o hrvatskim grijesima u ratu.

16

Tamara Opačić, novinarka, H-alter, Hrvatska

IZ DRUGIH MEDIJA

!Dubrovački biskup Mate Uzinić: Od pravoslavnih vjernika tražio sam da nam oprostite sve loše što smo učinili

Vladika Grigorije nazočio je mom biskupskom redanju. Tada je tražio oprost za ono što se dogodilo Dubrovniku. Bio je to odgovor na moju simbolično pruženu ruku ne samo

pravoslavnim vjernicima nego i islamskim vjernicima, kao i članovima Židovske općine i svim ljudima dobre volje. [...]

Na ovom molitvenom susretu vladika nije govorio izravno o Dubrovniku, iako se i ta poruka mogla otkriti iz njegova govora, nego je govorio o oprostima i tražio oprost za jedan dojmiv i promišljen način koji odgovara kontekstu jednog prije svega duhovnog događaja. Na to sam i ja, spontano, prije molitve Očenaša okupljenim katoličkim vjernicima kazao da moramo, ako smo vjernici i želimo zajednički moliti Očenaš, oprostiti, ali i da i sami, u duhu vladikinih misli o oprostima, trebamo pitati oprost za ono loše što smo mi učinili, a i mi smo činili loše i imamo se za što kajati. Zato sam u ime okupljenih i u osobno ime od vladike i vjernika pravoslavne crkve tražio oprost, izražavajući nadu da su i oni vjernici i da će nam kao vjernici oprostiti.

Međutim, mediji su prenijeli vladikin ispriku, ali su potpuno zanemarili moju. Zato se i dogodio nesporazum zbog kojega je, recimo, patrijarh Irinej izjavio kako je dobro da se vladika ispričao, ali da bi bilo dobro čuti i ispriku s druge strane. A ta se isprika, kažem, dogodila, ali je mediji jednostavno nisu prenijeli. Spominjem to jer je bilo i naših vjernika iz Dubrovnika koji su nakon toga rekli da se mi nemamo za što ispričati. Ja se slažem, u slučaju Dubrovnika to i jest tako - mi smo ovdje potpuno bezrazložno napadnuti, a u oslobodilačkim operacijama doista nije bilo zločina s naše strane. Ali, želim naglasiti jedno - kada ja kao katolički biskup i Grigorije kao pravoslavni episkop tražimo međusobni oprost, onda je to gesta koja nadilazi politička prepucavanja i čin koji se uklapa u otajstvo obreda zajedničke molitve. To je čin koji u sebi uključuje traženje oprosta za sve ono što se dogodilo tijekom tisućljetne povijesti razdvojenosti, za sve ono što je tu razdvojenost pojačavalo.

*Dubrovački biskup **Mate Uzinić**, o izvinjenju vladike Grigorija izrečenom u okviru molitvene osmine za jedinstvo hrišćana održane u Dubrovniku, 18.1.2012. Izvor: Jutarnji list, 12.2.2012, <http://www.jutarnji.hr/dubrovački-biskup-mate-uzinic--od-pravoslavnih-vjernika-trazio-sam-da-nam-oproste-sve-loše-sto-smo-ucinili/1006170/>*

!Miloševićev duh i dalje lebdi nad Srbijom

DW-WORLD.DE
DEUTSCHE WELLE

U nedelju, 12. februara, navršilo se deset godina od početka suđenja bivšem predsedniku Srbije i SR Jugoslavije Slobodanu Miloševiću pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

18

Optužnica ga je teretila za genocid u Bosni i Hercegovini, kao i za zločine protiv čovečnosti, teške povrede ženevskih konvencija i kršenja zakona i običaja ratovanja u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu. Milošević je sudu izručen 28. juna 2001. godine, a suđenje je počelo 12. februara 2002. godine. On se sam branio pred sudom. Umro je u pritvoru Haškog tribunala 11. marta 2006. godine u 65. godini života.

Stavljena tačka na suočavanje s prošlošću?

Kakav danas odnos Srbija ima prema nasleđu Miloševićevog suđenja i prema Miloševićevom nasleđu uopšte? „Vlasti prema Haškom tribunalu imaju neki odnos olakšanja. Sa hapšenjem Mladića, za njih se ta saradnja sa Tribunalom završila, odnosno oni misle da je na taj način završeno uopšte bavljenje prošlošću. Mi i dalje imamo i možemo da nađemo i u medijima i u brojnim političkim izjavama koje se tiču prošlosti, iste one argumente koje smo slušali i koji su već viđeni”, kaže za Dojče vele Nataša Kandić, izvršna direktorica Fonda za humanitarno pravo iz Beograda.

Direktor Beogradskog centra za ljudska prava Vojin Dimitrijević smatra da mit o Miloševiću ni do dana današnjeg u Srbiji nije razrušen. „Možda je napravljena velika greška jer je to suđenje bez ikakvih kritičkih opaski bilo prenošeno na televiziji, u naivnom uverenju da će iz toga narod nešto naučiti. Nasuprot očekivanjima, Miloševićeva popularnost je na taj način samo porasla. Vrlo je teško priznati da su pripadnici tvoje nacije, uključujući čoveka za kojeg je glasala masa ljudi ovde i koji je bio poređen sa najvećim sinovima Srbije - da će taj mit o njemu tako lako biti razrušen”, kaže Dimitrijević.

Revizija novije istorije

U prilog toj tezi govori i činjenica da se samo dve godine nakon Miloševićeve smrti, njegova Socijalistička partija Srbije našla na vlasti, podseća Dimitrijević. Ona već četiri godine na čelu sa sadašnjim liderom a bivšim portparolom SPS-a u doba dok je stranku predvodio Milošević Ivicom Dačićem igra veoma značajnu ulogu u vladajućoj koaliciji. Prema profesoru Dimitrijeviću, to je zapravo proizvod revizije nedavne srpske prošlosti. „Mi smo sada u jednom periodu gde nas mahom vode ekstremni i manje ekstremni nacionalisti. Mi smo u jednom periodu teškog nezadovoljstva zbog poraza, teškog besa prema međunarodnoj zajednici. Haški sud se percipira kao sud koji je stran. Mislim da još uvek važi uverenje da je taj sud nepravedan. A na izgradnji tog uverenja su radili bezbrojni pravnici i profesori prava, radili su mediji, tako da nije ni čudo da takvo uverenje i danas postoji”, navodi Dimitrijević.

REKOM kao šansa

Nataša Kandić ipak smatra da je nasleđe Haškog suda veoma značajno za Srbiju i za celi region i da može da bude upotrebljeno, između ostalog, i kroz inicijativu za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o žrtvama ratova na prostoru bivše Jugoslavije (REKOM). „Nasleđe činjenica i činjeničnih zaključaka koje će nam ostati iza Haškog tribunala je ogromno, vredno i to će uvek uznemiravati i institucije i javnost. To postaje najjače oružje u procesu suočavanja sa prošlašću. Ni to neće ići lako zato što su posle te generalne političke podrške neki političari u REKOM-u videli i opasnost za njihovu vlast. Ali, mislim da su nasleđe HT i stalna upornost u insistiranju za regionalnim utvrđivanjem činjenica dobre garancije da Balkan nikada više ne doživi zločine i užasnu dramu koja se završila sa više od 100.000 žrtava”, smatra Nataša Kandić.

Suđenje Miloševiću bilo je prvo suđenje šefu jedne države u svetu za dela koja je počinio dok se nalazio na tom položaju. I do danas, međutim, nema odgovora na pitanje da li je optužnica protiv Miloševića trebalo da bude kraća, kako bi sudski proces bio efikasniji i brži. Ovako, iza suđenja je ostao samo dokazni materijal ali ne i presuda.

Dinko Gruhonjić, predsednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Regionalni tim zagovarača Inicijative REKOM, izvor: <http://www.dw.de/dw/article/0,,15737755,00.html>

!Makedonija 2012: Ne čuje zlo, ne vidi zlo, ne govori o zlu

20

Pored nezavisnosti, Republika Makedonija je 2011. obeležavala i desetogodišnjicu od potpisivanja Okvirnog sporazuma. Razloga za slavlje nije bilo mnogo: s obzirom na nivo razvoja i demokratičnosti, ostaje se na pukom glorifikovanju same državnosti i na obećanjima, dok u kontekstu postkonfliktne stabilizacije puno toga govori u prilog fragilnosti mira. Ipak, nakon junskih izbora, desilo se nešto što bi za mnoga postkonfliktna društva bilo nezamislivo. Vlast sastavljena od stranaka koje predstavljaju većinu građana „sukobljenih“ etničkih zajednica je promovisala „totalno pomirenje“. Interesantno je što je nacionalistička stranka (VMRO-DPMNE) svojedobno odbijala svaki dijalog sa albanskim pobunjenicima, dok je njen sadašnji partner (DUI) nastao upravo od demobilisane oslobodilačke vojske Albanaca iz 2001. Autentičnim tumačenjem zakona o amnestiji u parlamentu zaključeno je da preostali sudski predmeti, koji se odnose na ratne zločine, budu zatvoreni. Reakcije u javnosti skoro da i nije bilo, a ova je odluka postala fundament na kojem počiva vlada, pa i stabilnost političkog sistema, imajući u vidu njegov konsocijacijski oblik. Pitanje suočavanja s prošlošću se nikada nije visoko kotiralo na javnoj agendi, a sada kao da je, političkim dekretom, sasvim skinuto s dnevnog reda.

Kada je nedavno spirala nasilnih incidenata, potaknuta govorom mržnje (sa evropskog rukometnog prvenstva Vevčanskog karnevala) eskalirala protestima, paljenjem državne zastave i opožarivanjem pravoslavnih crkava i skrnavljenjem džamija, javnost je (ponovo) bila iznenađena. Akcenat je na tome „ko je prvi počeo“, tj. koja je zajednica (više) kriva za ovakvo stanje. Optužbe padaju na oba etnikuma, na račun stranaka, pa i na susedne države. Krivci se traže svuda, osim u samom društvu. Samo kada se upali crveno svetlo, političari se sete refrena o dugovekovnoj tradiciji suživota i multietničnosti. Pri tome pokazuju totalno odsustvo čula za realnost. Na sednici Komiteta za odnose među zajednicama (sazvanoj povodom najnovijih incidenata) predstavnica parlamentarne većine je hvalila građane koji

su (navodno) dan nakon završetka sukoba iz 2001. nastavili svoje živote tamo gde su stali. Dakle, traži se fantomski krivac za to što je nemoguće održati sportski meč, a da ne dođe do incidenata ili što se učenici iz etnički mešovite sredine tuku, pa ih čuvaju policajci, čak i u autobusima kojim idu u školu. U svom zamišljenom pomirenju, elite neće da vide da su se etničke deobe od 2001. naovamo samo produbile, a da su frustracije ostale neizlečene. Politička korektnost u javnom diskursu je svojevredna samocenzura, a pod budnim okom međunarodnih posmatrača, kao da se javna scena disciplinovala i usavršila hipokriziju. Kad dođe do vrenja u društvu, na površinu izađe necenzurisani govor mržnje. Novinari i ostali učesnici u javnoj debati često i ne prepoznaju kulturno i simboličko nasilje, ili ga opravdavaju slobodom umetničkog izražavanja. Vlast praktikuje taktiku noja, a ekcese definiše kao „izolirane“ pojave. Kultura nekažnjavanja je široko rasprostranjena. Opozicija, u ovakvim slučajevima, pokušava da profitira, ponekad i dolivajući ulje na vatru. Nevladini sektor, podeljen političkim i etničkim linijama, sa retkim izuzecima, sasvim je izgubio kredibilitet „nezavisnog psa čuvara“. NVO se bave međuetničkim odnosima samo kada je to kurentno kod stranih donatora. Masovni pokret mladih, izazvan ubistvom mladića od strane policijskog specijalca na dan izborne pobeđe, zaustavio se na traženju pravde i istine samo u slučaju preminulog, mada se u isto vreme u parlamentu usvajala odluka o amnestiji. Niko nije prepoznao potrebu da se agenda proširi time što bi se tražila istina i o žrtvama iz 2001.

Makedoniji je neophodan iskren i otvoreni razgovor između segregiranih zajednica, kao i otkrivanje istine o sudbini svih žrtava iz 2001. (Biljana Vankovska)

Nažalost, REKOM-ova kampanja i skupljanje potpisa je završena tačno pred izbore, a sled događaja nakon toga joj nije išao naruku. Suočavanje s prošlošću je nesumnjivo više nego potrebno, no skeptici postavljaju dilemu da li je konflikt zaista završen (podela društva se i dalje produbljava). Direktni učesnici u konfliktu

nisu samo prisutni na sceni, nego su i moćni. Oni kojima je najpotrebnije otvaranje procesa suočavanja s prošlošću su ili nemoćni i marginalizovani ili su pod pritiscima. Istorijski, ne samo što nema primera disidentstva i organizovanijeg kritičkog pokreta, nego dominira i specifični (tradicionalni) oblik pomirenja preko zaborava, što političke stranke koriste i kada se radi o drugim problemima o kojima javnost treba da brine. Makedoniji je neophodan iskren i otvoreni razgovor između segregiranih zajednica, kao i otkrivanje istine o sudbini svih žrtava iz 2001, ali ono što se preko REKOM-a može naučiti je kako ne ponoviti strahote koje su se dešavale u regionu. Okretanje samo ka svetloj budućnosti (jednom kada se ude u NATO/EU) ili lažna predstava da se Makedonija mnogo razlikuje od ostalih postjugoslovenskih društava (zbog malog broja žrtava iz 2001), nije ništa drugo do samozavaravanje.

Biljana Vankovska, profesor Filozofskog fakulteta u Skopju, Makedonija, Regionalni tim zagovarača Inicijative REKOM

!Žrtva, sud i nacija

22

Da li se dovoljno jasno čuje glas žrtava u državama bivše Jugoslavije? Ponekad, čini se, nedostaje akustike u svojoj sudskoj i političkoj proceduralnosti za glasove onih čiji se moralni integritet nastoji barem dijelom rekonstruisati kroz javnu osudu tragedije koju su proživjeli i onih koji su stvorili tu tragediju. Značaj sudova za žrtve je neupitan; bez utvrđivanja odgovornosti onih koji su nanijeli zlo, to zlo će proći nezapaženo, marginalizovaće se patnja žrtava, što je u pravnoj državi nedopustivo. Manipulativni potencijal političkog, a nekad i religijskog diskursa je u favorizovanju nacionalnih sudova. Primjera radi, još uvijek se mom shvatanju pravne države odupire činjenica da je Skupština Kantona Sarajevo donijela odluku o finansiranju odbrane optuženih ratnih zločinaca, na taj način oduzimajući status žrtve onima koji pripadaju nebošnjačkoj etničkoj skupini. Jedan od primjera pristrasnosti nacionalnih sudova je činjenica da su pripadnici brigade Mušana Topalovića Cace, koji su, s njim na čelu, ubijali srpske civile u Sarajevu, osuđeni ne za ratni zločin, već za ubistvo, i to maksimalno na šest godina zatvora.

Nacionalne političke elite su u stanju da manipulišu i rezultatima suđenja pred međunarodim sudovima. Netrpeljivost velike većine hrvatskog i srpskog naroda prema Haškom tribunalu je proizvod političke interpretacije suđenja, koje u javnost plasiraju sumnju u nepristrasnost i objektivnost Tribunala. Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (MKTJ) je okarakterisan kao „antisrpski“ ili „antihrvatski“ sud, čime je stvoren otpor prema mehanizmima utvrđivanja činjenica koji imaju nadnacionalni predznak. Reakcije na hapšenje hrvatskih generala su jedan od primjera tog otpora, izazvanog političkom manipulacijom. U tom momentu, većina hrvatske javnosti nije mogla shvatiti da Tribunal ne osporava pravo Hrvatske na teritorijalni integritet, već osporava ubijanje i progon nekužnih civila kao sredstvo uspostavljanja tog integriteta.

Pored toga što domaći političari manipulišu rezultatima suđenja MKTJ, i sam MKTJ pravi nedopustive korake. Kako očekivati od javnosti u Srbiji da povjeruje u Miloševićevu krivicu, kada političari prećutkuju optužnicu protiv Miloševića i dokaze koji su u suđenju protiv njega javno izneti, a MKTJ ga vodi pod oznakom „povjerljivo“, pod izgovorima koji nemaju pravni osnov? Ako nema objavljenih dokaza, nema kraja ni kulturi poricanja, koja je osnovna prepreka za odavanje priznanja žrtvama i suosjećanje s njima. Pristajanje na uslove koje je ponudila Srbija u zamjenu za presudan dokaz o Miloševićevoj krivici pokazuje da je i dalje dokazivanje krivice optuženog u fokusu sudova. Povjerljivost ključnih dokaza o njegovoj krivici ne čini je ubjedljivom, ona ostaje proceduralna i ništa suštinski ne mijenja, ne rehabilituje ratom razoreno društvo i nepovjerenje među pripadnicima različitih etničkih skupina. Razumljivo je da su sudovi primarno koncentrisani na suđenje, ali MKTJ, shodno Rezoluciji kojom je ustanovljen, treba da doprinese pomirenju sa prošlošću, sopstvenom odgovornošću i među narodima. Ipak, jedino u vansudskoj sferi nadnacionalnog može se pronaći dovoljno sluha za glas žrtava, jer tu su žrtve potpuno vidljive i jasne, i daleko od manipulacija da ista patnja ima različita imena. Međutim, ta takozvana „vansudska sfera nadnacionalnog“ ima potencijal da da više prostora žrtvama, bude razumljiva i dostupna svakom pojedincu, i može pomoći sudovima u utvrđivanju odgovornosti optuženih u kontekstu okolnosti u kojima su zločini počinjeni.

Tek kad pripadnici jedne etničke skupine priznaju da je i njihova skupina izrodila zločince koji su svirepo uništavali sve „drugo i drugačije“, tek tad možemo reći da je um pobijedio mentalnu inerciju i etnopolitiku, i da je vraćeno ljudsko dostojanstvo onima koji su nastradali samo zato jer su imali ili im je pripisan drugi etničko-nacionalni identitet. Kada jedni shvate da je drugima oduzeto ljudsko dostojanstvo samo zato što su „oni“, tek tada možemo izaći iz obmanjujućeg, tribalnog koncepta samoodbrane, i reći da pripadamo civilizovanom svijetu, koji funkcioniše ne prema kodu manipulativnog vođe, već pripitomljen osjećajem za univerzalno i ljudsko. A to je ono što najviše nedostaje našim kvazi-demokratijama. Rekoh, našim, i nadam se da će mi tribalno nastrojeni oprostiti ovu prisvojnu zamjenu.

Edina Đurković, direktorka udruženja „Tranziciona pravda, odgovornost i sećanje u BiH“

!GLAS ŽRTAVA

**Srbi su pucali u moju decu dok su
bežala (Shyhrete Berisha)**

Shyhrete Berisha je jedna od troje preživelih iz masakra više od 40 albanskih žena, dece i muškaraca iz porodice Berisha u Suvoj Reci, 26.03.1999. godine. Pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju je tri puta svedočila o tome kako je u napadu srpske policije izgubila muža, četvoro dece i četrdesetak članova šire porodice.

24

Zovem se Shyhrete i imam 37 godina. Živela sam u Suvoj Reci/Suharekë sa svojim suprugom Nexhatom, naše dve ćerke Majlindom (1983) i Herolindom (1985) i naša dva sina Altinom (1988) i Redonom (1997). Naša kuća je bila preko puta stanice milicije u Suvoj Reci/Suharekë. Moja porodica je živela u levom krilu, a Nexhatov bratanac Faton Berisha je živio u desnom krilu kuće.

Krajem 1998, Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OEBS) je iznajmila našu kuću. Naša porodica se uselila u kuću mojih roditelja u Muštištu/Mushtishte, udaljenom oko devet kilometara, a Faton je svoju porodicu preselio kod svojih ujaka.

OEBS se povukao sa područja Suve Reke/Suharekë 20. marta 1999. 21. marta 1999. muž me je pozvao telefonom i rekao da se sa decom vratim u našu kuću. Očistili smo kuću jer smo želeli da se što pre uselimo. Privremeno smo se smestili kod Fatona.

U sredu, 24. marta 1999, bilo je mnogo vozila srpske policije. Ceo dan i noć sam gledala tenkove, autobuse pune policajaca, pincgauere i vojna vozila.

Oko pet sati ujutro u četvrtak 25. marta 1999. neko nam je zakucao na ulazna vrata[Fatonove kuće]. Izašla sam iz kreveta i otvorila vrata. Tri srpska policajca su stajala pred vratima i uperili su mi automate u grudi. Visoki policajac mi je gurao cev automata u

grudi i vikao na srpskom: „Gde su ti gosti? Gde su Amerikanci? Gde je NATO?“ Onda me je pitao gde mi je muž i rekao mi da ga odmah pozovem. Moj muž je izašao na vrata, a policajci su ga izveli napolje i krenuli s njim prema našoj kući. Videla sam veliki tenk parkiran oko dvadeset metara od kuće, čija je cev bila uperena pravo u nju.

Otišli su do naše kuće. Policajci nisu mogli da otključaju vrata kancelarije OEBS-a na spratu, pa su ih razvalili. Psovali su i vikali na mog muža, udarajući ga što su jače mogli.

Videla sam da je tenk još uvek tamo i da je u dvorište stigao i jedan kamion. Policajci su tovarili stvari iz naše kuće u taj kamion. Ukrali su mnogo vrednih stvari kao što su televizori, kompjuteri i grejalice - sve što su mogli da ponesu.

Moja zaova Fatime i ja smo krenuli ka ulaznim vratima kada smo videle prva tri policajca kako se vraćaju prema Fatonovoj kući sa mojim mužem. Moj muž ih je polako pratio kada su ušli u kuću. Videla sam da je bio pretučen, lice mu je bilo potpuno crno.

Visoki policajac nam je svima rekao da sednemo i nastavio na srpskom: „Predajte nam novac, inače ćemo vas ubiti i spaliti vam decu zajedno s kućom.“ Fatime je imala nešto novca u nedrima i pokušala je da izvuče nekoliko novčanica, ali ju je policajac koji je nosio crne rukavice zgrabio za grudi i oteo sav novac. Imala sam 3000 nemačkih maraka pri sebi i dala sam ih tom policajcu jer sam se veoma uplašila da će me svući i pretražiti. Konačno su otišli između 6:30 i 7:00 časova.

25

Svi smo se plašili da ostanemo u našoj kući pa smo otišli do ujaka mog muža, Vesela Berishe, čija kuća je tridesetak metara iza naših. Želeli smo da pobe gnemo ali cele noći smo slušali pucnjeve i plašili smo se da napustimo kuću. U kući je bila moja cela porodica i sledeći rodaci: Faton Berisha (27), njegova majka Fatime (48), njegova sestra Sherine (17), njegova žena Sebahate (25) i njihova dva sina, Ismet (1996) i Eron (1998), Veselova supruga Hava Berisha (60), njegovi sinovi Sedat (44), Bujar (40), Nexhmedin (37), Bujarova supruga Flora (38), Nexhmedinova supruga Lirije (24) koja je bila u osmom mesecu trudnoće, Sedatova supruga Vjollca (37), njegova ćerka Dafina (16) i sinovi Drilon (14) i Gnuoz (9), Bujanovi sinovi Vlorjan (17) i Edon (14) i njegova ćerka Dorentina (4). Samo tri osobe koje su tu prenoćile su preživlele ono što se desilo.

Oko 12:20 časova u petak, 26. marta 1999. videla sam kako velik broj ljudi napušta stanicu milicije preko puta kuće. Bilo ih je tridesetak, neki su nosili civilnu odeću a neki policijske uniforme. Svi su nosili automate. Sedat je pogledao kroz prozor i rekao: „Svi su oni iz Suve Reke/Suharekë“. Utrčali su u kuću Ismeta Kucija.

Sledeće čega se sećam je jednog Srbina koji je vikao na albanskom: „Bujar, gde si?“

Prepoznala sam glas Srbina koji se zvao Zoran. Zoran je dobro govorio albanski i vozio je albanski autobus. Zoran je onda povikao na srpskom: „Gde su vam Amerikanci? Izlazite!“ Najpre je Bujarova majka Hava izašla iz kuće da porazgovara sa Zoranom. Svi muškarci i deca su sišli u podrum. Čula sam Zorana kako viče na srpskom: „Gde je Bujar? Neka odmah izađe!“ Bujar je izašao i upitao Zorana na albanskom: „Šta hoćeš?“ Još uvek smo izlazili, ja sam gledala gde su mi deca i svi su vikali „Brzo, brzo“. Začula sam dva pucnja i Bujarova žena Flora je zakukala: „Ubiše mi Bujara!“ Bilo je gore nego u filmovima. Svi su bežali prema zadnjim vratima i bio je velik nered. Svi smo bili bos i jer nije bilo vremena da se obujemo.

Izjurili smo na zadnja vrata i potrčali prema našoj kući, i tada sam videla da sam sa svih strana okružena policijom i civilima. Prepoznala sam čoveka koji je zaustavio mog muža Nexhata – njega su zvali „Mišković“ i bio je vlasnik hotela *Boss*. Jedan od policajaca je zgrabio Fatona za ruku i Fatonova majka Fatima je pokušavala da se umeša između policajca i Fatona. Isto se dogodilo i kad su zgrabili Nexhmedina – njegova supruga Lirije, koja je bila trudna, pokušala je da stane između njega i policajaca.

Sećam se kako sam videla prazan žuti kamion parkiran ispred naše kuće i pored kamiona telo jednog krupnog čoveka kako leži, lica okrenutog ka zemlji.

26

Čula sam „Miškovića“ kako kaže Nexhatu: „Ruke uvis!“ Kada ih je Nexhat podigao, „Mišković“ mu je ispalio tri metka u leđa. Sećam se da su, istog trenutka kada su videli šta se desilo sa mojim Nexhatom, Nexhmedin i njegova supruga Lirije počeli da beže. Nexhmedin je vukao ženu za ruku i jedan od civila je vikao na srpskom: „Pucajte, šta čekate?“

U tom trenutku je otpočela neprestana pucnjava i nastala je velika pometnja. Počeli smo da bežimo u svim pravcima. Majlinda sa moja dva sina je potrčala u jednom, a ja u drugom pravcu. Zaustavili smo se na mestu gde je bio albanski kafić i tamo smo zatekli tri druge porodice Berisha. Žene i deca iz naše kuće su već bili tu i uskoro su pristigli i Majlinda i moja dva sina. Videla sam da Altin krvari i zapitala sam ga šta se desilo. Rekao mi je da su ga pogodili u ruku i nogu, ali da ne treba da brinem. Srbi su pucali u moju decu dok su bežala. Srce mu je brzo tuklo i bio je potpuno bleđ.

Policija je stigla i počela da viče na nas da uđemo u kafić. Ušli smo i seli, a onda su oni ušli za nama i počeli da pucaju u nas. Pogođena sam u desno rame i pala sam na zemlju. Kada su završili sa pucnjavom, izašli su ispred kafića. Čula sam kako pričaju, ali nisam mogla da razaberem reči. Neki su još bili živi, čak nepovređeni. Ne znam kako su preživeli. Bilo nas je između 40 i 50, uglavnom žena i dece, a samo četvorica muškaraca.

Moja deca Majlinda i Redon nisu bila ranjena. Baš tada je Redon govorio Majlindi: „Hoću

kod mame.“ Uzela sam Redona od Majlinde, izvadila bočicu mleka koju sam nosila u pantalonama i nahranila Redona.

Mora da su nas čuli kako govorimo jer su se vratili do vrata i ubacili nešto kao ručnu bombu u prostoriju. Okrenula sam se da pogledam u svoju decu. Videla sam kako moj sin Redon još uvek sedi, potpuno krvav. Još uvek je držao svoju bočicu sa mlekom. Videla sam Majlindu, nedostajalo joj je pola glave. Videla sam Sebahate, i njoj je nedostajalo pola glave. Lagano sam dodirnula stopalima mog najmlađeg sina Redona, ali i on je bio mrtav. Sa vrata su nešto bacali i bili su precizni jer su pogadali glave. Nisu ulazili, ostali su na vratima. Dvoje Sebahatine dece, Ismet i Eron, bili su još uvek živi i plakali su. Trogodišnjak Ismet je plakao, zvao nas sve po imenu i tražio vode. Govorio je: „Mama, boli me noga.“

Policija je stigla i počela da viče na nas da uđemo u kafić. Ušli smo i seli, a onda su oni ušli za nama i počeli da pucaju u nas. (Shyhrete Berisha)

Pošto su završili sa bacanjem tih stvari, Srbi su se udaljili od dovratka. Čula sam ih kako pričaju i jedan od njih je rekao nešto o utovaru tela na kamion. Vjollca i Altin su ležali glavama blizu meni i rekla sam im da će nas utovariti na kamion, da se ne pomeraju i da se prave mrtvi. Tada su Srbi ponovo došli do vrata. Pogodili su Erona tim stvarima

koje su bacali. To me je pogodilo u desnu butinu, prošlo kroz nju i udarilo u Erona. Eron se više nije pomerao, mislim da je poginuo čim ga je to pogodilo. Kasnije sam shvatila da su me pogodili i u stomak, ali tada to nisam primećivala.

27

Ušli su u sobu i počeli da tovare tela na kamion. Sećam se da sam još uvek mogla da čujem ljude kako stenju. Vukli su moje telo za ruku i nogu, a ja sam držala oči zatvorene i usta poluotvorena kako bih mogla da dišem. Sećam se da je, dok su me nosili, jedan čovek rekao na srpskom: „Jebeš život. Kakav je to pa život? Ne mogu to više da podnesem.“ Drugi mu je samo govorio: „Požuri, požuri, moramo sve da počistimo.“

Položili su me na nosila i skinuli mi dva zlatna lanca sa vrata tako što su našli kopče i otvorili ih. Onda su me ubacili u kamion. Pala sam na gomilu tela, a preko mene su nabacili moju najstariju ćerku Majlindu. Kada su završili, spustili su ceradu kamiona i krenuli. Nisam mogla da dišem od zadaha krvi i tela. Kada sam pogledala oko sebe, videla sam telo mog sina Altina i pozvala ga da vidim da li je živ, ali onda sam videla da mu je glava rascepljena. Oči i usta su mu bili otvoreni.

U tom trenutku me je Vjollca čula. Podigla je glavu i upitala: „Shyhrete, još si živa?“ Odgovorila sam da jesam. Pitala sam je da li je Gramoz još uvek živ i ona je rekla da jeste. Predložila sam Vjollci da iskočimo iz kamiona. Ona je rekla: „Ne, ne treba da iskačemo jer kamion ide prebrzo. Kad nas sahrane, moći ćemo da se otkopamo.“ Rekla sam joj: „Ako nas

sahrane, sva ova tela će biti preko nas, a onda će prebaciti zemlju preko nas i nikako nećemo moći da se otkopamo.“

Rekla sam Vjollci da treba da skočimo sa zadnjeg dela kamiona, a ne sa strane zato što bi nas onda videli u retrovizoru. Cerada je bila pocepana na zadnjoj strani pa sam proverila da li neko vozilo prati kamion. Bila sam toliko povredena da nisam razmišljala, samo sam skočila. Ozledila sam čelo u padu. Kasnije sam saznala da sam iskočila u selu Nova Šumadija/Malësi e Re i da sam na glavnom putu od Suve Reke/Suharekë do Prizrena/Prizren.

Starac kojeg sam kasnije srela u Kukasu/Kukas mi je rekao da me je video kako iskačem iz kamiona. Rekao je dvojici mladića da potrče do mene i da me stave u kola. Odvezli su me do obližnje kuće i ostavili me u dvorištu kuće. Mladići su me odvezli do sela Grejkovce/Grejkoc gde su me lekari zbrinuli. Kasnije su došla dva automobila sa pripadnicima OVK i oni su me prebacili u selo Budakovo/Budakovë. Doktor koji me je tamo lečio prepoznao me je jer smo često putovali istim autobusom. Zalečio mi je rane na telu kojih je bilo dvanaest.

Kada su me vojnici pokupili u Grejkovcu/Grejkoc, zamolila sam ih da prate kamion sa kojeg sam iskočila kako bi saznali gde će sahraniti moju porodicu. Pet dana kasnije došao je vojnik i rekao mi da su u okolini Ljubižde/Lubizhda dve masovne grobnice, i da ih je OVK obeležila.

Rekli su mi da su Vjollca i Gramoz preživeli.

Izjava svedokinje Shyhrete Berisha data istražiteljima MKSJ, dokaz u predmetu “Tužilaštvo protiv Slobodana Miloševića” (MKSJ, IT-02-54:Milošević, Exhibit P00252)

GETA C O... HO APP...
KONKY...
NON...
...
...

Zelma da
Mens dalyo

The
we
is

koalicija za
REKOM

www.zarekom.org

Handwritten text in Cyrillic script, partially obscured by a large eye graphic.

Сетак отворено
КОНКУ ЗА ТОА
НОМЕНТУРА ЗАНИЈА

Želim da
idem da

The question
is victims and how
becoming a

